

Manifest ekonomskog zdravog razuma

Blog

Posted by:

Objavljeno: 2012/7/17 8:34:38

Četiri godine su prošle od početka finansijske krize, a najveća svjetska razvijena gospodarstva još uvijek su u dubokoj depresiji. To je slika koja neodoljivo podsjeća na tridesete godine dvadesetog stoljeća. Razlog je jednostavan – oslanjamo se na iste one ideje kojima se rukovodila politika tih tridesetih godina. Te ideje, a davno se već dokazalo i pokazalo da su bile u krivu, uključuju suštinske pogreške, kako glede uzroka krize, tako i glede njene prirode i odgovarajućih odgovora na krizu.

Ove su pogreške sada već dugoko ukorijenjene u svijesti javnosti i kroz nju omogućavaju opću podršku mjerama pretjerane štednje, koje implementiraju aktualne fiskalne politike brojnih zemalja. Sazrelo je vrijeme za objavljivanje ovakvog Manifesta u kojem ekonomisti nude javnosti analizu problema temeljenu na stvarnim dokazima.

- **Uzroci.** Veliki broj ljudi koji odlučuju o politici inzistiraju na tome da je do krize došlo uslijed neodgovornog zaduživanja javnog sektora. Uz vrlo mali broj iznimaka (osim Grčke) to nije istina. Zapravo, temelji krize postavljeni su pretjeranim zaduživanjem i kreditiranjem privatnog sektora, što uključuje i neodgovorno ponašanje banaka. Urušavanje ovog mjehura od sapunice dovelo je ogromnog pada proizvodnje i, slijedom toga, pada poreznih prihoda. Često je da su veliki državni deficiti danas zapravo posljedica krize, ne njen uzrok.
- **Priroda krize.** Kad su se pukli napuhani mjehuri povezani s nekretninama na obje strane Atlantika, veliki dijelovi privatnog sektora okrenuli su se smanjenju potrošnje, kako bi bili u stanju platiti dospjele dugove. To je bio racionalni odgovor što se tiče pojedinaca, no, a slična se situacija vidjela i s dužnicima tijekom tridesetih godina, taj je odgovor na kolektivnoj razini dao poražavajuće rezultate i to iz jednostavnog razloga što je potrošnja jedne osobe prihod neke druge osobe. Rezultat gušenja potrošnje ekonomska je depresija, a ona je dodatno negativno djelovala na javni dug.
- **Odgovarajuća reakcija.** U trenutku kad se privatni sektor kolektivno bavi nastojanjima da manje potroši, javni bi se sektor trebao postaviti kao stabilizirajuća snaga i pokušati održati potrošnju. U najmanju ruku, ne bismo smjeli pogoršavati stvari velikim rezovima u javnoj potrošnji ili velikim podizanjem poreznog opterećenja običnih građana. Nažalost, upravo to danas čini većina vlada.
- **Velika pogreška.** Nakon dobrog reagiranja u prvoj, akutnoj, fazi ekonomske krize, Konvencionalna politika pamet krivo je skrenula – usmjerila se na državni deficit, a on je uglavnom rezultat pada prihoda države uzrokovanog krizom. Argument vlada je da javni sektor mora pokušati smanjiti svoje zaduženje, onako kako to radi privatni. Umjesto da odigra ulogu stabilizacijske snage, fiskalna je politika na taj način zapravo pojačala i uvišestručila negativni efekt smanjenja potrošnje privatnog sektora i zatvorila krug.

Suočena s manjim šokom od ovoga, monetarna politika možda ni mogla kompenzirati. No, s kamatama koje su blizu nule monetarna politika (mada i dalje mora uraditi sve što može) jednostavno ne može sama obaviti taj posao. Naravno, mora postojati srednjoročni plan smanjenja državnog deficita, ali ako se taj plan ostvaruje naprećac velika je opasnost da će on sam uraditi suprotno od željenog – odnosno spriječiti oporavak. Ključni prioritet trenutka je smanjiti nezaposlenost, prije nego što postane endemska, jer takva nezaposlenost čini oporavak i buduću

smanjenje deficita težim, ako ne i nemogućim.

Kako na argumente koje smo upravo iznijeli odgovaraju oni koji podržavaju trenutna politiku? Dva su, u načelu različita, argumenta kojima se služe i koji stoje na njihovoj strani.

Argument povjerenja. Prvi im je argument da će državni deficit povećati kamate i na taj način spriječiti oporavak. Njihov je argument da će štednja povećati razinu povjerenja i tako potaknuti gospodarski oporavak.

Kako god ovaj argument dobro zvučao, nema ni jednog dokaza koji bi ga podržao. Prvo, uprkos izuzetno visokim deficitima, kamatne stope u većini značajnih zemalja nezabilježeno su niske, pod uvjetom da u njima središnja banka normalno funkcionira. To je istina čak i za Japan, gdje državni dug trenutno prelazi 200% godišnjeg bruto društvenog proizvoda, a negativni potezi rejtinga agencija nisu imali nikakvog utjecaja na razinu kamata u Japanu. Kamate su, doduše, visoke u nekim zemljama euro-zone, no to se događa zato je Europska središnja banka ne može djelovati kao kreditor za vlade koji stoji u čvrstoj pričuvi. U svim drugim zemljama središnja banka može, kad je to neophodno, financirati deficit bez da to ima ikakvog utjecaja na tržište dionica.

Štoviše, iskustvo nam govori da zapravo ne postoji niti jedan slučaj u kojem su proračunski rezovi stvarno doveli do pojačane ekonomske aktivnosti. MMF je proučavao 173 slučajeva proračunskih rezova u pojedinim zemljama i ustanovio da je rezultat takvih poteza bez izuzetka sužavanje obima gospodarstva. U malom broju slučajeva kod kojih je fiskalnu konsolidaciju slijedio rast, radilo se o djelovanju kroz kanale devalvacije valute u odnosu na snažno globalno tržište, što trenutno definitivno nije rješenje. Poruka ovog istraživanja MMF-a je jasna – proračunski rezovi usporavaju gospodarski oporavak. I upravo to se događa sada – zemlje s najvećim proračunskim rezovima doživjele su najveći pad ekonomske aktivnosti.

Razlog je, kao što se vidi, što proračunski rezovi ni na koji način ne djeluju pozitivno na podizanje poslovnog povjerenja. Tvrtke će ulagati samo tamo gdje mogu predvidjeti da će se pojaviti dovoljno kupaca s dovoljno visokim prihodima koji se mogu potrošiti. Štednja i rezovi negativno utječu na ulaganja.

Dakle, argument povjerenja definitivno ne stoji. Svi dokazi koji na prvi pogled govore u prilog ove doktrine nakon bližeg ispitivanja pokazuju se nepostojećima.

Strukturni argument. Drugi argument koji se poteže protiv povećanja potražnje je tvrdnja da se proizvodnja u stvari guši na strani ponude – uslijed strukturne neravnoteže. Da je ta teorija istinita barem bi neki dijelovi naših gospodarstava bili u punom zamahu, pa time i neka zanimanja u velikoj potražnji. No, u većini zemalja to jednostavno nije slučaj. Svi glavni sektori gospodarstava bore se za preživljavanje i u svakom zanimanju broj nezaposlenih iznad uobičajenog je. Dakle, problem je čisto u općem pomanjkanju potrošnje i potražnje.

Tridesetih godina prošlog stoljeća isti se strukturni argument koristio da bi se pobila proaktivna politika potrošnje u SAD. Ali, kako je potrošnja rasla između 1940. i 1942. Tako je rasla i proizvodnja za 20%. Čisto, problem tridesetih je bio, isto kao i danas, premala potražnja, ne priska ponuda. Slijedeći krive ideje mnogi zapadni političari nanose štete svojim zemljama i dovode do patnje svojih naroda. Trebali bi znati da su ideje koje su prigrlili oko toga kako se baviti recesijom odbacili gotovo svi ekonomisti nakon katastrofe tridesetih godina i da su ih odbacivali četrdeset ili više godina. Tijekom tog vremena Zapad je uživao nikad prethodno dosegnutu razinu ekonomske stabilnosti i niske nezaposlenosti. Tragično je da su tijekom proteklih nekoliko godina te stare i odbačene ideje opet uhvatile korijena. No, više ne možemo prihvatiti situaciju u kojoj krivo shvaćeni strahovi od viših kamata pretežu kod političara nad slikom užasa masovne nezaposlenosti.

Bolja ekonomske politika razlikovat će se od zemlje do zemlje i svaki je slučaj potrebno detaljno razložiti. No, sve se te politike moraju temeljiti na ispravnoj analizi problema. Stoga apeliramo na sve ekonomiste i druge koji se slažu s temeljnim idejama ovog Manifesta da svoje slaganje registriraju na adresi www.manifestoforeconomicsense.org, i da javno podrže ovaj pokušaj uvođenja zdravog razuma u ekonomsku politiku. Čitav svijet trpi jer ljudi šute o nečemu za što su sigurni da je krivo i

loše. (prijevod: Nikola Vuljaniæ)

Autori:

Paul Krugman, dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju i kolumnist The New York Times

Richard Layrd, profesor London Schol of Economic

Peticija se može potpisati na:

<http://www.manifestoforeconomicsense.org/>